

OD IDEJE DO ETNOFILMA

TAMARA NIKOLIĆ I TANJA KOCKOVIĆ ZABORSKI □ Etnografski Muzej Istre, Pazin

sl. 1. Plakat ETNOFILma

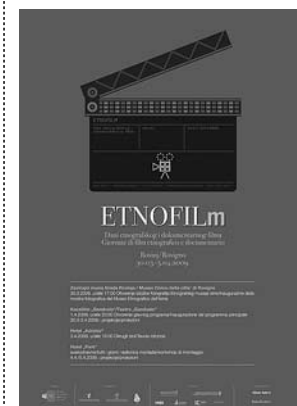
sl. 2. Vizualni identitet ETNOFILma 1

Zahvaljujući dugogodišnjoj tradiciji koju etnografski film ima na prostorima Hrvatske, ali i njegovoj možda nedovoljnoj popularnosti među etnoložima i ostalim štovateljima filma, Etnografski Muzej Istre započeo je projekt pod nazivom *ETNOFILm*. Osvrtom na prošlost, poželjele smo etnografskom filmu dati zasluženno mjesto na hrvatskoj filmskoj i kulturnoj pozornici s obzirom na sjaj kojim je zasjao početkom prošlog stoljeća, kada je namjenski sniman za potrebe etnoloških istraživanja, sjaj koji je trajao sve do nagrada na *Festival dei popoli* u Firenci, a koji traje i danas u bogatoj produkciji Odjela za pučku i predajnu kulturu HRT-a.

Iako nema mnogo radova koji se bave etnografskim filmom u nas, Gavazzi je jasno odredio njegovo značenje već 1964. godine. Naravno, smjestio ga je (...) u okvire dokumentarnog stručnog filma (...) poučnog značaja i svrhe, često u geografskim okvirima (...). Ipak se, pored množenja slučajnih, nesistematskih, većinom fragmentiranih filmova etnografske sadržine javlja već dosta davno i nastojanje da (...) se filmski snimaju mnogobrojna zbivanja iz života (...) u planski zaokruženim cjelinama također značaja naučnog dokumenta (Gavazzi, 1964:57). Gavazzi je uvidio velike mogućnosti filma, posebno u tehnici montaže, koja bi pomogla u komparativnim istraživanjima kulture. Smatrao je da može pomoći kao arbitar pri brojnim etnološkim problemima, ali je prednosti vidio i u mogućnosti neograničenog ponavljanja filma pred većim brojem promatrača. Osim znanstvene vrijednosti koju je pridodao etnografskom filmu, ništa manje značajna nije ona edukativna, kojom prednost daje filmskim etnografskim monografijama. Ono što nas je posebno razveselilo i što smatramo našom niti vodiljom jest ideja da se uloga etnografskog filma ogleda i u produbljivanju raspoloženja i smisla za razumijevanje stranih naroda, njihove kulture i načina života (op. cit., str. 61.).

Mnoga su se teorijska raspravljanja pojavljivala posebno uz pitanje odnosa filmskog dokumenta prema zbiljskom cjelokupnom toku, a to zato, jer je etnografski film nužno ponajviše skraćeno realnog zbivanja, što nameće samo po sebi izbor etnološki najznačajnijih isječaka (...), on je "istrigan" – kao uostalom i fotografija – iz nekog mnogo šireg konteksta kulture, u kojoj je zahvaćen. (op. cit., str. 59.). Danas, s napretkom tehnologije i velikom dostupnošću tehnike širem sloju, uz spomenute "stare", pojavljuju se i nove polemike. Koliko je važno poznavanje zakonitosti filmske tehnike za etnologe, toliko je važno i poznavanje zakonitosti kultura/kulture za snimatelje i redatelje. Na pozornici ETNOFILma dovoljno je prostora za komunikaciju i konstruktivnu raspravu s kolegama na nacionalnoj i internacionalnoj razini.

Povijest etnografskog filma na prostorima Hrvatske počinje već oko 1900. godine, kada Noworyta, nakon sjeverne Afrike, poduzima snimateljski pohod na Indiju, Indokinu i Kinu. Snimao je putopisne zanimljivosti i ratne vijesti (Majcen 1996:121.) Ipak, prvi pokušaj snimanja znanstvenoga etnografskog filma u Hrvatskoj zabilježen je godine 1922., kada je od namjere da se snimi serija filmova snimljen sam jedan, pod naslovom *Seljačka svadba*. Snimanju je osim ravnatelja Vladimira Tkalčića prisustvovao i tadašnji kustos Etnografskog muzeja Milovan Gavazzi (op. cit.,

str. 123-124.). Tijekom svoga dugogodišnjeg rada Gavazzi je samostalno snimio 20-ak etnografskih filmova i još toliko u suradnji s drugim snimateljima (op. cit., str. 128.). Zahvaljujući Gavazziju, koji je na *Festival dei Popoli* 1960. poslao film *Jedan dan u turopoljskoj zadruzi* liječnika Drage Choulupeka, hrvatski etnološki film dobiva i veliko internacionalno priznanje osvajanjem prve nagrade za humanost ispričanu filmskim jezikom (Majcen, op. cit., str. 126.). U produkciji etnografskih filmova dugo je godina veliku ulogu imala Škola narodnog zdravlja osnovana u Zagrebu 1926. (op. cit., str. 124.), te Institut za istraživanje folkloru u Zagrebu (op. cit., str. 129.), a brojne su nagrade osvojili i filmovi u produkciji HRT-a, što dodatno povećava potrebu za festivalom na kojemu bi ti filmovi bili predstavljeni širem sloju građanstva.

Iako je u Etnografskome muzeju u Zagrebu 19. - 21. listopada 2006. godine održana konferencija pod nazivom *Ethnographic film: museums, documentation, science*, u recentnijoj povijesti etnološke struke nije zabilježeno održavanje festivala etnografskog filma. S obzirom na navedenu činjenicu, mislim da s pravom možemo ETNOFILM nazvati prvim festivalom etnografskog filma u Hrvatskoj!

S obzirom na bogatu tradiciju susjednih zemalja na tom području želja nam je bila da Hrvatska, Istra i Rovinj postanu određena za vizualne antropologe, studente i redatelje koji se bave tom vrstom dokumentarnog filma. U isto vrijeme željeli smo ovaj projekt fizički smjestiti izvan Etnografskog muzeja i samim time pokazati da muzej nije zatvorena ustanova, već institucija koja želi i može svojim zanimljivim sadržajima poboljšati komunikaciju s posjetiteljima.

Uz potporu ravnateljice Etnografskog muzeja Istre mr.sc. Lidije Nikočević, koja je uvidjela važnost projekta, kustosice Tamara Nikolić i Tanja Kocković Zaborski krenule su u avanturu zvanu organizacija filmskog festivala.

Organizacija festivala, kao ni bilo kojeg projekta nije moguća bez novca, pa smo intenzivno krenule u potragu za sponzorima, donatorima, tvrtkama, općinama, gradovima i pojedincima koji bi bili zainteresirani da postanu dio projekta. Iako je iza nas stajala institucija muzeja, nismo mogle očekivati apsolutnu financijsku pomoć, već smo lokalnoj zajednici (u ovom slučaju gradu Rovinju) te turističkim tvrtkama željele pokazati i dokazati turističku isplativost tog projekta.

Hotelijska tvrtka Maistra bila je prva koja je bila zainteresirana za projekt, te smo s predstavnicima tvrtke dogovorili buduću suradnju u obliku smještaja autora u hotel Park, osiguranja mjesta radionice za montažu filmova te rezervacije kinodvorane u kojoj smo održali stručno predavanje i projekciju filmova nastalih na radionicama. Maistri se pridružila tvrtka Croz iz Zagreba, koja nam je posudila svoja računala za radionicu filmske montaže.

Autori filmova s kojima smo kontaktirale polako su počeli potvrđivati svoj dolazak, a mi smo krenule u daljnju potragu za novcem i prostorom. Budući da smo idealistički ušle u organizaciju festivala, osmislile smo ambiciozan plan.

Kako se datum festivala približavao, polako se zatvarala i financijska konstrukcija te smo se orijentirale na promociju festivala u medijima – tiskanim, radijskim i televizijskim te na internetskim portalima. Izuzetno nam je važno bilo obavijestiti stručnu muzeološku i etnološku javnost o tome što organiziramo jer smo smatrale da su naše kolegice i kolege (uz širu javnost) ciljana publika kojoj smo se obraćali.

Kolegice i kolege muzealce iz cijele Hrvatske pozvale smo na sudjelovanje na radionicama filmske montaže jer smatramo da je film medij koji je sve zastupljeniji u današnjoj muzejskoj praksi. Uz pomoć kamere bilježe se razni događaji, kulturne manifestacije, fenomeni nematerijalne kulturne baštine te sam proces nastajanja izložbi.

Kolegice i kolege etnologe pozvale smo jer smatramo da se festival sa svojom tematikom etnografskih filmova obraća (osim široj javnosti) i njima kako bi bili u toku s recentnim etnografskim filmovima te potaknuli zanimanje za vizualnu antropologiju o kojoj se danas u etnološkim krugovima sve više počinje govoriti. Ujedno smatramo da je ETNOFILM prilika da kolege na jednome mjestu dobiju edukaciju kako snimati/montirati film te vide kako to rade njihovi kolege u Hrvatskoj i u svijetu.

Iako su nam pojedini kolege i kolegice uputili svoju potporu, nažalost, moramo ustvrditi da su izostali posjeti kolega. Kao opravdanje možda može poslužiti činjenica da informacija o festivalu nije došla do krajnjih korisnika, ali i činjenica da je to bio (tek) prvi festival. U nadi da će i ovim putem informacija o ETNOFILM-u – festivalu etnografskog filma u Rovinju – doći do naših kolega, prihvatile smo se pisanja ovog članka.

Program ETNOFILM-a 2009. godine

Radionice filmske montaže trajale su od 30. ožujka do 4. travnja 2009. i na njima je sudjelovalo sedmero polaznika različitih zanimanja (studenata, filmskih snimatelja i etnologa). Posljednjeg dana festivala prikazani su filmovi nastali na radionici montaže filma.

30. ožujka 2009. – u Zavičajnome muzeju Grada Rovinja otvorena je izložba *Iz etnološkog rakursa* autorice Tamare Nikolić, koja je prikazala fotografije iz fundusa Etnografskog muzeja Istre što su ih tijekom godina snimili kustosi u

sl. 3. Otvoreње festivala ETNOFILM

sl. 4. Otvoreње izložbe *Iz etnološkog rakursa*sl. 5. Otvoreње izložbe *Iz etnološkog rakursa*

sklopu svojih terenskih istraživanja. U isto vrijeme otvorena je izložba *Ljudi iz Rojca* Studija KaPula.

1. travnja 2009. – otvoren je Festival etnografskog filma, na kojemu je publika mogla vidjeti 18 etnografskih filmova domaće i strane produkcije. Posjetitelji su, među ostalim, mogli vidjeti odabir filmova Milovana Gavazzija, dio dokumentarnog filma o Rovinju, snimljenoga 1943. godine, ali i recentne uratke. Filmove je osobno predstavilo oko deset autora.

3. travnja 2009. – održan je okrugli stol o temi *Istinite laži: tumačene kultura/e kroz film*, čiji su moderatori bili dr. sc. Tanja Bukovčan, Danijela Majstorović, autorica filma *Posao snova* iz BiH, te Daniel Winfree Papuga, antropolog. U konstruktivnome i živom razgovoru sudionika okruglog stola moglo se čuti kako je ključni faktor pri snimanju etnoloških filmova pozicija koju autor želi zauzeti, no istaknuto je da zapravo nije ključno pitanje govori li se snimanjem istina ili laž, već kakav je odnos antropologa prema stvaranju filma, odnosno interpretira li ga kao sredstvo za svoje istraživanje ili ga vidi kao umjetnost.

4. travnja 2009. – dr. sc. Tanja Bukovčan održala je predavanje o povijesti hrvatske vizualne antropologije. Tijekom festivala organizirane su i dvije radionice pletenja *domižana* u Eko muzeju Kuća o batani, kojima smo gostima festivala i široj publici željele pokazati važnost vizualne dokumentacije nematerijalne kulture.

Festival nije imao strogi formalni karakter jer nam je cilj bio omogućiti neposredni kontakt autora filmova i publike nakon projekcija, ali tijekom izleta u unutrašnjost Istre koji smo organizirale za sudionike. Na taj smo način željele povezati studente, etnologe, vizualne antropologe, filmaše i sve zainteresirane kako bismo im omogućile mjesto gdje mogu izmjenjivati svoje ideje te se dogovarati o budućoj suradnji.

Za vizualni identitet festivala bio je odgovoran rovinjski dizajner Agron Lešdedaj.

sl. 6. Radionica pletenja *domižana*

sl. 7. Vizualni identitet ETNOFILMA 2

Što dalje

Polako počinju pripreme za organizaciju Festivala etnografskog filma - ETNOFILM2 u Rovinju 8. – 11. travnja 2010. U sklopu festivala za 2010. godinu planiramo uvesti neke novosti kao što su ocjenjivanje pristiglih filmova u tri kategorije: najbolji profesionalni film, najbolji amaterski film te najbolji regionalni film (potičemo etnografsko filmsko stvaralaštvo Istre).

Godine 2010. želimo staviti naglasak na međunarodnu suradnju. Na tragu toga potvrđen je dolazak profesora vizualne antropologije sa sveučilišta u Barceloni i Berlinu kako bi se upoznali s današnjim tokovima na području vizualne antropologije.

Osim toga, dogovoreno je predavanje g. Bernarda Suruguea, dugogodišnjeg suradnika Jeana Roucha, više koncerata i izložba. Nadamo se da će taj bogati program zainteresirati kolege muzealce te da će nam se pridružiti u Rovinju 2010.

Primljeno: 29. rujna 2009.

LITERATURA

Gavazzi, Milovan. Etnografski film. Njegovo značenje i primjene. // *Slovenski etnograf* 16/17, 1964., str. 57-63.

Majcen, Vjekoslav. Etnološki filmovi Milovana Gavazzia i hrvatski etnološki film u prvoj polovini 20. stoljeća. // *Studia etnologica Croatica* 7/8, 1995./1996., str. 121-134.

FROM IDEA TO ETNOFILM

Thanks to the long tradition that the ethnographic film has in Croatia and also to its perhaps insufficient popularity among ethnologists and other admirers of the film, the Ethnographic Museum of Istria started a project entitled *Etnofilm*.

The history of the ethnographic film in Croatia started as early as around 1900, when Stanislaw Noworyt, after northern Africa, went on campaigns shooting material around India, Indochina and China. He took travel features of interest and war footage. Still, the first attempt to take a scientific ethnographic film in Croatia was actually recorded in 1922, when from the intention to make a series of films, just one was produced, named *Rural Wedding*. The filming was attended not only by the director, Vladimir Tkalčić, but also by the then curator of the Ethnographic Museum Milovan Gavazzi. During his many years of work, Gavazzi made some score of ethnographic films on his own, and as many more in collaboration with other cameramen.

Although in the Ethnographic Museum in Zagreb, from October 19 to October 21, 2006, a conference entitled *Ethnographic Film: Museums, Documentation, Science* was held, in the more recent history of the ethnological profession, no festival of ethnographic films has been recorded. Because of the rich tradition of neighbouring countries in this field, it was the wish of the authors that Croatia, Istria and Rovinj should become a destination for visual anthropologists, students, directors who deal with this form of documentary film. At the same time they wanted this project to be located in physical terms outside the Ethnographic Museum of Istria, thus showing that the museum was not a closed institution, but an establishment that wants to and can, with interesting contents, improve its communication with visitors. After the first festival, the preparations for the organisation of *Etnofilm2* are slowly taking shape; it will be held from April 8 to April 11, 2010 in Rovinj.

We hope that the ample programme of *Etnofilm2* will interest fellow museum professionals and that they will join us in Rovinj in 2010.